

משאירים את היחיד בן-חורין לעשות ככל העולה על רוחו, ועל הגדרים הם שמם משמר בשופטים אשר בארץ — ענינים של השופטים הוא לשמור על שלום החברה ותו לא. ולפיכך אתה מוצא 'אניני טעם' שבגויים שהם מזלזלים בתורת ישראל והיא נראית בעיניהם 'כעורה' ועוסקת בעברות ופשעים גסים וענשים חמורים. ברם ישראל אמוני התורה יודעים מה היא להם ומה עיקר תפקידם בעולם, עתה פניהם לא יסמיקו בעסקם בפרשיות 'כעורות' אלה בתורה על תועבות עריות והדומה להן והיא היא מעלתם שמביאים לקדושתם. אדם מישראל כשבא לפניו נסיון בחטא קל שבקלים בדבר שבערוה, מכיר מיד את יצרו שאורב לו ורואה את התהום שפעורה מתחת ידו של זה ורואה אותה עד סוף עמקה — עד 'מות יומת הנואף והנואפת', ופורש מן החטא בתחילתו, ואינו נתפס במצודה. בא לפניו ספק של נגיעה במה שאינו מוכן לו, מיד הוא שומע קול אלקיו שמרעים באזניו: 'לא תגנובו ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו ולא תשבעו בשמי לשקר והללת את שם אלקיך, אני ה'!' אני ה' — בקולי תשמע ואל תשעה לעצת יצרך. בן ברית אתה לי ואיש מלחמה ליצר המתעה, ואם תשמע לו בדבר אחד, סוף שתשמע לו עוד ועוד עד שתחלל שמי ותפר ברית ותתמכר כליל לאויביך. וכן אתה דן בכל הדברים הדומים. להכיר את היצר הרע, לא להתעלם ממנו, לראות את זוועתו בסוף הדרך בעוד הוא רחוק ממנה הרבה, זו היא מדתם של ישראל והיא היא קדושתם ודאי, ואין דומה להם באומות העולם'. (מתוך ספר הפרשיות קדושים עמ' קב)

דף טז

'כך אוכלת כך שותה כך מטיבה כך מריעה' — גם ללא שאמר כל זה, מתחייב בעצם הסתתו ללכת ולעבוד. וכן לאידך גיסא, אם לא אמר לו ללכת ולעבוד רק אמר לו דברים כגון אלו — פטור, אלא שדיבר התנא בהווה, שכך דרכו של המסית לומר (עפ"י תפארת ישראל; אגרות משה או"ח ח"ב ז, ע"ש).

'אמור מה ששמעת ביחוד' — ערש"י. ונראה לפרש: בבירור (כמו בשקלים ו,ב) — כלומר ברר יפה דבריך הראשונים (עפ"י רש"י).

'אומר אעבוד, אלך ואעבוד, נלך ונעבוד...' — כל זה מלשון המסית, כמו שכתב רש"י (וכ"ה ברמב"ם. ומהרש"א פרש בדרך אחרת — שאלו מדברי הניסת. ע"ש). כתב הכסף-משנה (עכו"ם ה,ב): אם תאמר, מדוע לשון 'אעבוד' לשון הסתה הוא, והלא אינו מדבר אלא על עצמו? ונראה לי שאמר אעבוד אני בתחילה ואתה אחרי. וכן 'אלך ואעבוד' — אעפ"י שמחוסר הליכה ואפשר שיחזור בו בינתים. או שאומר בלשון רבים 'נלך ונעבוד'. ובחזו"א (סנהדרין כד,ה) נטה מפירושו זה, וכתב [בדעת הרמב"ם] שאם אומר אעבוד וכיוון להסית בזה, וחברו ניסת על ידו — הרי זה מסית. וכן אם אמר לו 'איך נניח...' והשיב: 'כך יפה...' — הוי מסית. ואין צריך לומר לו לך אחרי כדברי הכס"מ (עע"ש).

(ע"ב) 'הלכות כשפים כהלכות שבת...' — על ההשוואה להלכות שבת דוקא, ועל מה שכינה את ענין 'מיברי להו

עיגלא' כמין ממיני הכישוף — ראה בארוכה בספר באר הגולה למהר"ל מפראג — הבאר השני עמ' כו. (וע"ע בשו"ת שבת הלוי ח"ו קצח ח"ו קבא וח"ח רלה).

'אין עוד מלבדו אמר רבי חנינא: אפילו לדבר כשפים. ההיא איתתא...' —

'כי כל עניני פעולות הכשפים נמשך מהכחות הטומאה של המרכבה-טמאה. והוא ענין חכמת הכשוף שהיו הסנהדרין צריכין לידע. היינו חכמת שמות הטומאה וידיעת עניני כחות המרכבה-טמאה בשמותיהם, שעל ידם יפעלו בעלי הכשופים פעולות וענינים משונים כשמשיביעין כחות הטומאה בבחי' הטוב שבו שישפיע בתוכו חיות לעשות נפלאות היפך סדר כחות הטבעיים והמזלות. ועיין עץ חיים שער קליפת נגה רפ"ד. מחמת שכן קבע הבורא אדון כל יתברך עניני כחותיהם למעלה מכחות הטבעיים הנמשכים מהכוכבים והמזלות שעי"ז יהא בכחם לעשות פעולות גם היפוך טבעי כחות הכוכבים ומזלות שהוקבע בהם בעת הבריאה. כידוע שכל כח ועולם קבע בו הבורא יתברך כח ויכולת להנהיג ולהטות את הכח והעולם שתחתיו לכל אשר יהיה שמה הרוח וכו'.

ומה שאמרו שמכחישי פמליא של מעלה — רצונם לומר שרק סדור כחות הפמליא של הכוכבים והמזלות קבע הבורא יתברך כח בכחות הטומאה שיהו יכולין להפכם, אבל לא שיהא בכחם לשנות ח"ו מסדר הפעולות הקדושים של כחות המרכבה קדושה. ואדרבה כשמשיביעין אותם בשמות של כחות הקדושה, ממילא כרגע מתבטל כל עניני פעולתם לגמרי וכמו שאמרו... כיון שאין הכח שלהם מעצמם ח"ו, כי אין עוד מלבדו יתב' בעל הכחות כולם. וגם שבאמת הלא הכל מלא רק עצמות אחדותו הפשוט ית' ואין עוד מלבדו שום מציאות כח כלל לא כחות הטומאה ולא שום כח ושום עולם ונברא כלל. וזה שאמרו 'אין עוד מלבדו — אפילו כשפים'.

והוה שמביא שם הש"ס על זה עובדא דההיא אתתא דהוות קא מהדרא למשקל עפרא מתותא כרעיה דרבי חנינא, אמר לה שקולי לא מסתייע מלתך, אין עוד מלבדו כתיב. ופריך והאר"י למה נקרא שמן כשפים שמכחישי פמליא של מעלה? — שאני ר"ח דנפיש זכותיה. ודאי שלא היה מחזיק עצמו ר' חנינא דנפיש זכותיה כל כך מתורתו ומעשיו הטובים המרובים עד שבעבורם היה סמוך לבו שלא ישלוט בו פעולת הכשפים, אבל הענין כמו שנתבאר לעיל כיון שבאמת אין בכחות המרכבה-טמאה שום כח מעצמם חלילה, אלא שהוא יתב' קבע כחם למעלה מכחות טבעי הכוכבים ומזלות כדי שעי"ז יהא ביכולתם לעשות פעולות אף גם לשנות סדרי טבעי המזלות, ובלתו יתב' הם אפס ותהו, ולכן גם ר"ח לא שבטח על זכות קדושת תורתו ומעשיו המרובים, רק שידע ושיער בנפשו שזאת האמונה קבועה בלבו לאמיתה שאין עוד מלבדו ית' שום כח כלל, והדביק עצמו בקדושת מחשבתו לבעל הכחות כולם, אדון יחיד המלא כל עלמין, ואין כאן שום שליטה ומציאות כח כלל. לכן היה נכון לבו בטוח בזה שלא ישלטו עליו פעולות הכשפים הנמשכים מכחות המרכבה-טמאה. זה שאמרו 'לא מסתייע מלתך, אין עוד מלבדו כתיב'.

ובאמת הוא ענין גדול וסגולה נפלאה להסר ולבטל מעליו כל דינין ורצונות אחרים שלא יוכלו לשלוט בו ולא יעשו שום רושם כלל, כשהאדם קובע בלבו לאמר הלא ה' הוא האלקים האמתי ואין עוד מלבדו יתברך שום כח בעולם וכל העולמות כלל, והכל מלא רק אחדותו הפשוט ית"ש. ומבטל בלבו ביטול גמור ואינו משגיח כלל על שום כח ורצון בעולם, ומשעבד ומדבק טוהר מחשבתו רק לאדון יחיד ב"ה — כן יספיק הוא יתב' בידו שממילא יתבטלו מעליו כל הכחות והרצונות שבעולם שלא יוכלו לפעול לו שום דבר כלל... וגם יגזור אומר ויקם לו לפעול ענינים ונסים נפלאים היפוך סדור כחות הטבעיים, כיון שמשעבד ומדבק טוהר אמונת לבבו באמת בל תמוט רק לו ית' לבד, ואצלו ית' הכל שוה כל רגע לפעול בסידור הטבע שקבע או היפוך סידור הטבע... (מתוך נפש החיים ג,יב).

'כי מטא לאשקוייה מא פשר... ולא בדיק ליה אמאי' — על הפשרת הכישוף במים [האם בכל מים או במים חיים, ושאר פרטים] — ע' במובא בספר מגדים חדשים ברכות ט: ושבת פא: וע"ע שם משמואל משפטים.

'עסקי בהלכות יצירה...' — ע' במצוין לעיל סה.

דף סח

'ונכנס הורקנוס בנו לחלוץ תפלו. גער בו ויצא בניזפה, אמר להן לחבריו: כמדומה אני שדעתו של אבא נטרפה, אמר להן: דעתו ודעת אמו נטרפה, היאך מניחין איסור סקילה ועוסקין באיסור שבות' — אמר 'דעת אמו' לפי שלא הדליקה עדיין את הנר, שהמצוה באשה (מהרש"א).

— יש מהראשונים שסוברים שאין איסור בהנחת תפלין בשבת אלא בחצר שאינה מעורבת וברשות הרבים (ע' בפירוט במובא בעירובין צה). וקשה כיצד יפרשו סוגיתנו, והלא רבי אליעזר היה חולה בתוך הבית ואעפ"כ אמר שיש בדבר 'איסור שבות'?

ויש לומר שיפרשו שהורקנוס נכנס לחלוץ תפלו שלו ולא של אביו, שרצה לצאת החוצה (שער המלך תפלין ד, י).

ובזה יש ליישב קושית התוס' בנדה (ז:): על ספק הגמרא במועד קטן (טו) האם המנודה מותר בתפלין או אסור, מדוע לא פשטו ממעשה זה, שר' אליעזר הניח תפלין על אף שהיה בנידוי? אך להאמור אין מדובר בתפלין של ר' אליעזר אלא של הורקנוס בנו (מעשה חשב שם. וע"ע בישוב קושית התוס' ע"ד הפלפול, בשו"ת דובב מישרים ח"ב יח).

בקושית התוס' על זמן חליצת התפלין, האם לפני הדלקת הנר או לאחריה — ע"ע בשו"ת פרי יצחק ח"א ג.

'לא היה לנו פנאי' — לא מפני כן נמנעו מלבווא אליו אלא מפני שברכוהו, רק לא רצו לומר לו כן משום כבודו (יד רמה).

'נראה, כשם שמותר לשנות מפני השלום, כן מותר לשנות מפני הכבוד, דאינו דרך ארץ לומר לו שלא באו מפני שכבר ברכוהו. או אפשר שלא הוציאו שקר מפיהם, כי הם לא אמרו לו שלא באנו אצלך מפני שלא היה לנו פנאי, אלא הוא אמר ועד עכשיו למה לא באתם? והם אמרו לא היה לנו פנאי, כי כווננו על עת אחת ידועה להם, שבאמת לא היה להם פנאי בה' (בן יהודע).

כדוגמת חילוק זה, בין הוצאת דבר שקר מפורש להטעיה בעלמא, לענין שינוי מן האמת מפני הבושה — ע' להרב הנזכר בשו"ת רב פעלים ח"ג חו"מ א, וכן בשו"ת שבט הלוי ח"ה ב.

יש להעיר עוד למהרש"א (ביבמות סג). שנראה מדבריו שמצד הדין מותר לומר דבר שקר משום כבוד הורים, אלא כדי שלא ירגיל אדם לשונות בדבר שקר, אין לעשות כן [ובזה פירש הגמרא שם. ולכאורה יש מקום לפרש שם מפני השלום ולא משום כבוד אב ואם].

'שלך קשה משלהן' — 'מפני של כך פתוח כאולם, ואילו שמשותני היית למד תורה הרבה' (רש"י) — ע' דברי מוסר והשקפה בשיחות מוסר להגר"ח שמואלביץ זצ"ל — יח תשל"א; ג, כ תשל"ב.

- ב. הבעל נערה המאורסה שנבעלה שלא כדרכה ועדיין היא בתולה; לתנא קמא דינו בסקילה, ולרבי (וכן היא דעת רבי מאיר בסתם מתניתין. עתוס') בחנק כבעולה (ומת האיש אשר שכב עמה לבדו).
- א. מודה רבי לענין קנס שדינה כבתולה (רבי זירא – קדושין ט. וכ"מ רפ"ג דכתובות ולהלן עג:).
- ב. נראה שהערה, למאן דאמר זו נשיקה – דינה כביאה שלא כדרכה, שלחכמים נשאת בתולה והבא עליה בסקילה, ולרבי דינה כבעולה (עפ"י חזון איש).

דף סז

- קמא. א. מהו עונשו של המסית לעבודה זרה; הדיוט או נביא; מסית את היחיד או את הרבים?
ב. האם המסית נענש ללא התראה? כיצד מעידים עליו?
- א. המסית את חברו לעבוד עבודה זרה – דינו בסקילה.
ואם הוא נביא שהיה מתנבא בשם הקב"ה לעבוד עכו"ם (או שאמר בשם עכו"ם. ערמב"ם; חזו"א) – לחכמים, דינו בסקילה גם כן. ולר"ש – בחנק.
מדיחי עיר הנדחת – לחכמים בסקילה, ולרבי שמעון בחנק. וסתם מתניתין כחכמים.
מסית ומדיח ונביא השקר, אין בהם חיוב חטאת בשוגג – מפני שאין בהם מעשה (עפ"י תורת כהנים. עתוס' סה: ד"ה הואיל).

- ב. המסית אינו צריך התראה, שאפילו אמר לשנים – הם עדי ומביאים אותו לב"ד וסוקלים אותו. וכשאמר לאחד, אומר לו: יש לי חברים רוצים בכך (כדי שיהיו עדים בדבר). ואם היה ערום וחושש לדבר בפניהם – מכמינים לו עדים אחורי הגדר, והוא אומר: אמור מה ששמעת ביחוד (= ביני לבינך), והלה אומר לו, והוא אומר לו: היאך נניח את אלקינו שבשמים ונלך ונעבוד עצים ואבנים. אם חוזר בו – מוטב. ואם אמר: כך היא חובתנו, כך יפה לנו – העומדים מאחורי הגדר מביאים אותו לב"ד וסוקלים אותו.

- קמו. א. עונשו של המכשף – במה?
ב. מה בין מעשה שדים למעשה כשפים?

- א. המכשף או המכשפה, אם עשו מעשה ממש ע"י כישוף; לדעת סתם מתניתין, רבי עקיבא וכן עזאי ורבי יהודה – דינם בסקילה. (ונחלקו על מקור הילפותא). ולרבי יוסי הגלילי – בסייף.
אם אחז את עינים (ע"י כחות כישוף) ללא פעולה ממשית – פטור אבל אסור.
אבל בכגון החכמים שהיו עוסקים בספר יצירה, ועל ידי שהיו מצרפים אותיות השם שבהם נברא העולם, נבראה בריאה – אין זה כישוף ומותר (שלא על ידי מכשפות באה [על ידי שם טומאה. ערש"י צא סע"א. וע"ש מהרש"א], אלא מעשה הקב"ה הוא על ידי שם קדושה שלו. רש"י). [ולמה נקרא שמם 'כשפים' – שמכחישים פמליא של מעלה].

- ב. אמר רבי אייבו בר נגרי אמר רבי חייא בר אבא: בלטיהם – אלו מעשה שדים (בלט' – בהחבא. שהשדים נסתרים ואינם נראים. והיו החרטומים עושים בלחשיהם על ידי שדים. רש"י). בלהטיהם – אלו מעשה כשפים (שנעשה מעצמו ולא ע"י שדים. וכמו לה ט החרב המתהפכת – מאליה. רש"י).
ואמר אביי: המקפיד על כלי (שאינו יכול לעשות דבר בלא כלי הראוי לאותו דבר. רש"י) – שד. שאינו מקפיד – כשפים.

אמר רבי אליעזר: אין לשד שליטה על בריה פחות מכשעורה. ואין יכול לכנף אלא בריות גדולות יותר. לכך נאמר במכת הכנים ויאמרו החרטמים אל פרעה אצבע אלקים הוא. [ולברוא אינו יכול כלל, אף לא בריות גדולות (רב פפא). וכן אין יכול להחיות המת, אבל יכול לאחז את העינים כאילו ממיתו ומחיהו – כמעשה דרב].
מעשה מכשפות נבדק על ידי מים (חיים. רש"י) – שהם נימוחים בהם.

דין שאלה בדבר שדים, האם מותר או אסור – ע' להלן קא.

דף סח

- קמז. א. מתי התירו לו חבריו לרבי אליעזר הגדול את נידויו?
 ב. ממי למד רבי עקיבא הלכות כישוף (בנטיעות קישואין ולקיטתן)?
 ג. האם יש אופן שמותר לשרוט בבשרו על המת?
 ד. באיזה אופן מותר לעשות מעשה כישוף?
- א. בשעת מיתתו של רבי אליעזר, עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: הותר הנדר הותר הנדר. ומכאן שמי שמת בנידויו – מתירים אותו לאחר מיתה ואין צריך לסקול ארונו, וטורחים בעניני תכריכיו וקבורתו, וכן הסכימו הרמ"ה והרשב"א (ר"ן).
- ב. תחילה למד רבי עקיבא הלכות כישוף מרבי אליעזר, אבל לא סברן (= הבינן על בורין עד שנתיישבו על לבו), ושוב למד מר' יהושע וסברן.
- ג. מצינו שרבי עקיבא היה מכה בבשרו במיתת ר' אליעזר רבו, עד שדמו היה שותת לארץ. ופרשו בתוס' שמשום צערן על התורה שאבד עשה כן, ואין זה בכלל איסור ושרט לנפש...
- ד. לא תלמד לעשות... ומכשף – אבל אתה למד להבין ולהורות.
- א. דוקא לת"ח התירו, שאין לחוש שיטעה אחריהם (עפ"י המאירי. וע' אגרות משה יו"ד ח"ב קיא. וע' בלקוטי הלכות שלא מצא דין זה ברמב"ם. ולהנ"ל שמא י"ל שלכך השמיט משום שאינה הלכה לכל אלא ליחידים).
- ב. יש שהתירו מיני כישוף לצורך רפואה, כאשר התועלת מצויה על פי הנסיון (ע' בספר החינוך סב; שו"ת הרשב"א תיג; יש"ש חולין פ"ח יג).

פרק שמיני

דפים סח – סט

- קמת. א. בן סורר ומורה האמור בתורה – בן כמה הוא?
 ב. האם קטן מזריע ומוליד?